

ÖĞRENCİ HEMŞİRELERİN KRONİK HASTALIKLARIN BAKIMI KONUSUNDA DÜŞÜNCELERİ

Dr. Neriman Zengin¹ Dr. Hicran Yıldız² Dr. Ayşe Çil Akıncı³

ÖZET

Bu tanımlayıcı çalışma global bir sorun olan kronik hastalıkların bakımı ile ilgili öğrenci hemşirelerin düşüncelerini incelemek amacıyla yapıldı. Araştırmanın evrenini üç farklı üniversitenin sağlık yüksekokulu ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf hemşirelik bölümü öğrencileri, örneklemini ise 2010 yılı bahar yarıyılında çalışmaya katılmayı kabul eden 400 öğrenci oluşturdu. Kayıp veriler nedeniyle değerlendirmeye 392 öğrenci alındı. Verilerin değerlendirilmesinde yüzdelik hesaplar, aritmetik ortalama ve ki kare testi kullanıldı. Öğrencilerin %44.1'i (173 kişi) kronik hastalıklar hakkında bilgisi olduğunu, %52.8'i (201 kişi) bilgisinin yeterli olmadığını belirtmektedir. Üçüncü ve dördüncü sınıftaki öğrencileri ikinci sınıftaki öğrencilere göre kronik hastalıklar hakkında daha fazla bilgili olduklarını, kronik hastalığı olan bir kişiye bakım verme konusunda kendilerine daha fazla güvendiklerini ve rehabilitasyon konusunda daha fazla bilgi sahibi olduklarını belirtmektedirler. Bu sonuçlar doğrultusunda öğrencilerin kronik hastalıklar konusunda daha fazla desteklenmeleri önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kronik hastalıklar, hemşirelik, hemşirelik eğitimi

STUDENT NURSES' OPINIONS ABOUT CARE OF CHRONIC DISEASES

ABSTRACT

This descriptive study was carried out to determine student nurses' thoughts about care of chronic diseases, which are problem throughout the world. The study population consisted of students of second, third and fourth year of nursing departments of Vocational Health School of three different universities, and the study sample was composed of 400 students who agreed to participate in the study in spring semester of 2010. However, due to missing data, 392 of the students could be included in the study sample. Of the students, 44.1% (n: 173) stated to have knowledge about chronic diseases, while 52.8% (n: 201) indicated to only have inadequate knowledge. The third and fourth year students stated to have more information about chronic diseases than second year students and they were also more confident in providing care to a patient of chronic disease and more informed about rehabilitation. In line with these results, it is recommended to further support the students about chronic diseases.

Key words: Chronic disease, education, nursing, nursing student.

GİRİŞ VE AMAÇ

Kronik hastalıklar, kendi kendine çözümlenemeyen ve nadiren tamamıyla iyileşen uzun süreli rahatsızlıklardır (Forbes ve While, 2009) Yirminci yüzyılda dünyada eğitim ve gelir düzeyindeki yükselme, beslenme alışkanlıklarının değişmesi, bulaşıcı hastalıkların kontrolü gibi etkenler beklenen yaşam süresinin artmasına neden olmuş ve paralelinde bulaşıcı olmayan kronik hastalıkların görülme sıklığında artış meydana gelmiştir. Ayrıca yaşlı nüfusun çocuk nüfusa oranla artması, toplumdaki sağlık sorunlarının çocukluk çağı hastalıklarından yaşlı popülasyonda görülen bulaşıcı olmayan kronik hastalıklara doğru kaymasına yol açmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011). Kalp hastalıkları, inme, kanser, kronik solunum bozuklukları, diyabet gibi kronik hastalıklar dünyadaki ölümlerin önde gelen nedeni ve bütün ölümlerin %63'ünü oluşturmaktadır. 2008 yılında kronik hastalıklardan ölen 36 milyon kişinin dokuz milyonunun 60 yaşın altında olduğu ve bu erken ölümlerin yüzde doksanının düşük ve orta gelirli ülkelerde meydana geldiği bildirilmektedir (World Health Organization, 2011).

Kronik hastalıklarda tedavi ve bakım multidisipliner bir ekip çalışmasını gerektirir. Bu ekibin vazgeçilmez ve önemli bir üyesi olan hemşire, sağlık kurumlarında ya da evde kronik hastalıklı bireyin

¹ İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, nzengin@istanbul.edu.tr

² Uludağ Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, hicran_yildiz@yahoo.com

³ Kırklareli Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, aysecil2003@yahoo.co.uk

bakımında aktif rol üstlenir. Hemşire, kronik hastalığı olan bireyin sorunlarına göre bakım, danışmanlık, rehabilitasyon ve eğitim planlamalarını yapar_ (Akdemir ve Birol, 2003; Sutherland ve Hayter, 2009).

Dünyada global bir sorun olan kronik hastalıklardan koruma, tedavi ve bakımında gelecekte etkili bir rol oynayacak öğrenci hemşirelerin bu konuda yeterli bilgilerinin olması gerekir. Bu çalışma hemşirelik öğrencilerinin kronik hastalıklar ve bakımı konusunda bilgilerini incelemek amacıyla tanımlayıcı olarak planlandı.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın evrenini üç farklı üniversitenin sağlık yüksekokulu ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf hemşirelik bölümü öğrencileri, örneklemini ise 2010 yılı bahar yarıyılında çalışmaya katılmayı kabul eden 400 öğrenci oluşturdu. Kayıp veriler nedeniyle değerlendirmeye 392 öğrenci hemşire alındı.

Veri toplama aracı olarak 10 sorudan oluşan bir soru formu kullanıldı. Bu formda öğrencilerin; kronik hastalıklar hakkında bilgisi olup olmadığı, kronik hastalara bakım verebilme durumu, derslerde kronik hastalarla ilgili konulara yer verilme oranının yeterliliği, kronik hastalara bakım ve eğitim verirken sıkıntı yaşama durumu ve kronik hastalıklarda rehabilitasyon uygulamaları ile ilgili bilgileri sorgulandı.

Veriler SSPS 12.0 programında yüzdeler hesaplar, aritmetik ortalama ile değerlendirildi. Anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

BULGULAR

Yaş ortalaması 21.85 ± 2.12 (18-35) olan öğrencilerin %90.6'sı (355) bayan ve %37.4'ü (147) 4. sınıfta ve %86.5'i (339) lise mezunudur. Öğrencilerin %5,3'ünde (21) ve %54.8'inin (215) aile ya da yakın çevresinde kronik bir hastalık bulunmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilere Ait Özellikler (N=392)

	Ortalama±SS (Dağılım Aralığı)	N	%
Yaş	21.85±2.1 (18-35)		
Cinsiyet			
Bayan		355	90.6
Erkek		37	9.4
Sınıf			
II		110	28.0
III		135	34.4
IV		147	37.4
Mezun olduğu okul			
Lise		339	86.5
Anadolu Lisesi		14	3.6
Sağlık lisesi		12	3.1
Diğer		27	6.9
Kronik bir hastalık			
Var		21	5.3
Yok		371	94.1
Ailede ya da yakın çevrede kronik hastalık			
Var		215	54.8
Yok		176	45.2

Öğrencilerin %44.1'i (173 kişi) kronik hastalıklar hakkında bilgisi olduğunu, %52.8'i (201) bilgisinin yeterli olmadığını, %5.1'i (20) kronik bir hastaya bakım verme konusunda kendine kesinlikle güvendiğini, %67.9'u (266) kendine güvendiğini, %26.5'i (104) kronik hastalıklarla ilgili konulara derslerde kısmen yeterli oranda yer verildiğini belirtmektedir. Kronik sağlık problemi olan hastaya bakım verirken öğrencilerin %31.6'sı (124) bilgi, %22.7'si (89) iletişim, %18.4'ü (72) beceri konusunda sıkıntı yaşadığını belirtmektedir. Öğrencilerin %60'ı (235) rehabilitasyon uygulamaları ile ilgili hemşirelik girişimleri hakkında bilgi almadığını, %43'ü (169) rehabilitasyon uygulamaları ile ilgili hemşirelik girişimleri hakkındaki bilgisini yetersiz bulduğunu bildirmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin Kronik Hastalıklarla İlgili Düşünceleri (N=392)

	N	%
Kronik hastalıklar hakkında yeterli bilgi		
Evet	173	44.1
Kısmen	12	3.3
Hayır	207	52.8
Kronik bir hastalığı olan bir kişiye bakım verme konusunda kendine güven düzeyi		
Güvenmeyen / az Güvenen	55	14.0
Kararsız	51	13.0
Güvenen	266	67.9
Kesinlikle güvenmeyen	20	5.1
Kronik hastalarla ilgili konulara derslerde verilen süre	67	17.1
Yetersiz	104	26.5
Biraz yeterli	134	34.2
Orta derecede yeterli	88	22.2
Yeterli		
Klinik alanda kronik hastalara bakım ve eğitim verirken sıkıntı yaşanan alanlar		
Bilgi	124	31.6
Beceri	72	18.4
İletişim	89	22.7
Sorun yaşamayan	82	20.9
Diğer	25	6.4
Kronik hastalarda uygulanan rehabilitasyon hakkında bilgi sahibi olma durumu		
Bilgili olan	157	40.0
Bilgili olmayan	235	60.0
Rehabilitasyon uygulamaları ile ilgili hemşirelik girişimleri hakkındaki bilgi düzeyi		
Yetersiz	169	43.0
Kısmen yeterli	118	30.0
Orta derecede yeterli	78	19.9
Yeterli	27	6.9

Öğrencilerin sınıflara göre kronik hastalıklar hakkındaki bilgi durumlarına göre oranları karşılaştırıldığında, ikinci sınıf öğrencilerinden kaynaklanan anlamlı istatistiksel fark görüldü ($p < 0.05$). Kronik hastalıklarla ilgili bilgisi olduğunu belirten ikinci sınıf öğrencilerinin oranı üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin oranından daha düşüktür (Tablo 3).

Öğrencilerin sınıflara göre, kronik bir hastaya bakım vermede, kendilerine güvenme durumlarına göre oranları incelendiğinde anlamlı istatistiksel fark görüldü ($p < 0.05$). İkinci sınıf öğrencilerinden kronik bir hastaya bakımda kendine güvendiğini belirtenlerin oranı üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinde kendine güvendiğini belirtenlerin oranından daha düşüktür (Tablo 3).

Sınıflara göre kronik hastalıklarla ilgili olarak derslerde ayrılan süreyi yeterli bulup bulmama durumuna göre öğrencilerin oranları karşılaştırıldığında sınıflar arasında anlamlı fark olmadığı görüldü ($p > 0.05$) (Tablo 3). Bütün sınıflar benzer oranda yeterli olduğunu belirtmiştir.

Sınıflara göre öğrencilerin kronik hastalarda uygulanan rehabilitasyon girişimleri konusunda bilgi sahibi olma durumlarına göre oranları incelendiğinde anlamlı istatistiksel fark görüldü ($p < 0.05$). Üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerine göre ikinci sınıf öğrencileri daha az oranda rehabilitasyon girişimleri konusunda bilgisinin olduğunu belirtmiştir (Tablo 3).

Sınıflara göre öğrencilerin rehabilitasyon uygulamaları ile ilgili hemşirelik girişimleri konusunda bilgi düzeylerine göre oranları karşılaştırıldığında anlamlı istatistiksel fark bulunmadı ($p > 0.05$) (Tablo 3).

Sınıflara göre kronik hastalığı olan bireylere bakım verirken sıkıntı yaşanan konulara göre öğrencilerin oranları karşılaştırıldığında anlamlı istatistiksel fark görülmedi ($p>0.05$) (Tablo 3).

Tablo 3. Sınıflara Göre Öğrencilerin Kronik Hastalıklar Hakkındaki Düşünceleri (N=392)

	İkinci Sınıf		Üçüncü Sınıf		Dördüncü Sınıf		Ki kare p
	n	%	n	%	n	%	
Kronik hastalıklar hakkında yeterli bilgi							
Var	33	19,1	63	36,4	77	44,5	14,113*
Yok	4	33,3	4	33,3	4	33,3	0,007
Kısmen	74	35,7	68	32,6	65	31,4	
Kronik bir hastalığı olan bir kişiye bakım verme konusunda kendine güven durumu							
Hiç ya da az güvenen	16	29,1	20	36,4	19	34,5	15,236*
Kararsız	24	47,1	16	31,4	11	21,6	0,019
Güvenmeyen	69	25,6	89	33,5	108	40,6	
Kesinlikle güvenmeyen	2	10	10	50	8	40	
Kronik hastalıklarla ilgili konulara derslerdeki oranı							
Yetersiz	21	31,3	25	18,5	21	31,3	8,936
Kısmen yeterli	39	37,5	32	23,7	33	31,7	0,177
Orta derecede yeterli	30	22,4	49	36,3	55	41,0	
Yeterli	21	24,7	29	21,5	37	42,5	
Kronik hastalarda uygulanan rehabilitasyon hakkında bilgi							
Var	30	19,2	63	40,4	63	40,4	11,143
Yok	81	34,5	71	30,2	83	35,3	0,004
Rehabilitasyon uygulamaları ile ilgili hemşirelik girişimleri konusundaki bilgi düzeyi							
Yetersiz	51	30,2	57	33,7	61	36,1	10,175
Kısmen yeterli	38	32,2	44	37,3	36	30,5	0,117
Orta düzeyde yeterli	17	22,1	27	35,1	33	42,9	
Yeterli	4	14,8	7	25,9	16	59,3	
Klinik alanda kronik hastaya bakım vermede sıkıntı yaşanan durumlar							
Bilgi	39	31,5	41	33,3	44	35,5	3,401
Beceri	15	20,8	28	38,9	29	40,3	0,907
İletişim	26	29,2	31	34,8	32	36	
Diğer	6	24	8	32	11	44	
Sorun yaşamayan	25	30,5	27	32,9	30	36,6	

Tartışma

Hemşireler toplumunda meydana gelen değişim ve gelişmelere cevap verebilecek düzeyde yeterli bilgi ve beceriye sahip olmalıdır. Ayrıca hemşirelik mesleği dünyadaki değişimlere kayıtsız kalmamalıdır (Kupperschmidt ve Burns, 1997; Büscher ve ark., 2009, Kreating, 2011). Kronik hastalıklar bütün dünyada olduğu gibi ülkemiz içinde önemli bir sorundur. İlerleyen yıllarda nüfus yapısının değişmesi ile birlikte bu sorun daha da ciddi boyutlara ulaşacaktır. Gelecekte en önemli sağlık problemini oluşturacak olan bulaşıcı olmayan kronik hastalıklar (World Health Organisation (WHO) 2011) konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip hemşirelere sahip olabilmek için, hemşirelik okullarında kronik hastalıklarla ilgili konular ayrıntılı bir şekilde anlatılmalıdır. Gerekirse ders programları tekrar gözden geçirilmeli ve ülkenin sağlık problemlerine ve gereksinimlerine göre değişiklikler yapılmalıdır.

Hemşirelik programlarının içeriğinde ülkeler sağlık sorunlarına göre değişiklikler yapılmaktadır. Amerika'da nüfus yapısının değişmesi ile uzun süreli yaşam ve beraberinde gelen kronik hastalıklı bireylerin oranı artmıştır. Bu nedenle hemşirelik okullarında kronik hastalıkların yönetimi ve hasta eğitimi ile ilgili konulara ayrılan süre ve verilen önem artmıştır (LaRocco, 2010). Farklı hemşirelik okullarında yaşlı bakımının kalitesini artırmak amacıyla program değişiklikleri yapıldığı görülmektedir (Scott-Tilley ve ark. 2005; Aud ve Bostick, 2006) Mevcut çalışmada öğrencilerin büyük çoğunluğu kronik hastaya bakım verme

konusunda kendilerine güvendiklerini belirtmelerine rağmen kronik hastalıklarla ilgili yeterli bilgilerinin olmadığını, derslerde kronik hastalıklara ayrılan süreyi yetersiz olduğunu düşündükleri ve kronik sağlık problemi olan hastaya bakım verirken en çok bilgi konusunda kendilerini yetersiz hissettiklerini bildirmektedirler. Ayrıca rehabilitasyon girişimleri konusunda da öğrencilerin çoğunluğu bilgilerinin yeterli olmadığını belirtmiştir. Bu bulgular programların gözden geçirilmesi gerektiğini, öğrencilere kronik hastalıklarla ve rehabilitasyon uygulamaları ile ilgili hemşirelik girişimleri konusunda derslerin artırılması gerektiğini düşündürmektedir.

Günümüzde kronik hastalıkların tedavi ve bakımı multidisipliner bir ekip yaklaşımı ile yapılmaktadır (Wagner, 2000). Başarılı bir kronik hastalık yönetimi için hastalığın klinik ve davranışsal tedavisinde deneyimli ve eğitilmiş bir hemşire ekip için zorunludur. Hemşirenin hastalığın klinik tedavisinde rahatsızlıkları önleme, iyileşmeyi hızlandırma, sakatlıkları azaltma, hastanın yaşam güvenliğini sağlama ya da yaşamını kolaylaştırma ve rahat bir ölümü sağlama gibi önemli görevleri vardır (Rothman ve Wagner, 2003; Lorig ve ark. 1999). Hastalığın davranışsal tedavisinde ise en önemli rolü hastaya kendi kendini yönetme davranışlarını kazandıracak olan hasta eğitimidir. Kendi kendini yönetme eğitiminin hastalıkların komplikasyonları üzerine olumlu etkileri bildirilmektedir (Coster ve Norman 2009; WHO 2006; Warsi ve ark., 2004; Frich, 2003). Hemşirelerin bu görevlerini yerine getirebilmeleri için yeterli bilgi, beceri ve iletişim tekniklerini bilmeleri gerekir. Ancak çalışmada beklenildiği gibi öğrenci hemşireler kronik hastalara bakım verirken en çok bu konularda sıkıntı yaşadığını belirtmektedir. Öğrenci bir hemşirenin mezun ve aktif çalışan profesyonel bir hemşire gibi bilgi, beceri ve iletişim tekniklerini bilmeleri beklenemez.

Üçüncü ve dördüncü sınıftaki öğrencilerin ikinci sınıftaki öğrencilere göre kronik hastalıklar hakkında daha fazla bilgili olduklarını, kronik hastalığı olan bir kişiye bakım verme konusunda kendilerine daha fazla güvendiklerini ve rehabilitasyon konusunda daha fazla bilgi sahibi olduklarını belirtmektedirler. Bu sonuç programların dikey boyutta kronik hastalıklarla ilgili olarak öğrencileri geliştirdiğini göstermektedir.

Sonuç

Öğrenciler kronik hastalıklarla ilgili bilgi düzeylerinin yeterli olmadığını belirtmektedirler. Kronik hastalıklar konusunda sağlık okulları ders programlarını gözden geçirmeli ve kronik hastalığı olan bireye bakım verebilecek bilgi, beceri ve iletişim tekniklerine sahip hemşireler yetiştirebilmelidir.

Kaynaklar

- Akdemir, N. ve Birol, L. (2003). *İç Hastalıkları ve Hemşireliği*. İstanbul:Ekin Matbaası
- Aud, M.A., Bostick, J.E., Marek, K.D., McDaniel, R.W. (2006). Introducing baccalaureate student nurses to gerontological nursing. *The Journal of Professional Nursing*, 22(2):73-8.
- Büscher, A., Sivertsen, B., ve White, J. (2009). *Nurses and midwives: A force for health. Survey on the situation of nursing and midwifery in the member States of the European Region of the World Health Organization*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe
- Coster, S., Norman, I. (2009).Cochrane reviews of educational and self-management interventions to guide nursing practice: a review. *International Journal of Nursing Studies*, 46(4):508-28.
- Forbes, A., While, A. (2009). The nursing contribution to chronic disease management:A discussion paper. *International Journal of Nursing Studies*, 46 (1) 120–131.
- Frich, L.M. (2003) Nursing interventions for patients with chronic conditions. *Journal of Advances Nursing*, 44(2):137-53.
- Kreating, S.B. (2011). Overview of curriculum development and evaluation in nursing: Editör S.B. Kreating. *Curriculum Development and Evaluation in Nursing*. , New York: 2nd ed. Springer Publishing Company.
- Kupperschmidt, B.R., ve Burns, P. (1997). Curriculum revision isn't just change: it'stransition *Journal of Professional Nursing*, 13(2), 90-8.
- LaRocco, S.A. (2010).The seventh U.S.-Russian nursing conference cruise: one participant's perspective. *Creative Nursing*,16(2):78-9
- Lorig, K.R., Sobel, D.S., Stewart, A.L., Brown, B.W. Jr., Bandura, A., Ritter, P., Gonzalez, V.M., Laurent, D.D., Holman, H.R. (1999). Evidence suggesting that a chronic disease self-management program can improve health status while reducing hospitalization: a randomized trial. *Medical Care*, 37(1):5-14.
- Rothman, A.A. Wagner, E.H. (2003). Chronic illness management: what is the role of primary care? *Annals of Internal Medicine*, 138, 256-261.

- Scott-Tilley, D., Marshall-Gray, P., Valadez, A., Green, A. (2005). Integrating long-term care concepts into baccalaureate nursing education: the road to quality geriatric health care. *The Journal of Nursing Education*.44(6):286-90.
- Sutherland, D., Hayter, M. (2009). Structured review: evaluating the effectiveness of nurse case managers in improving health outcomes in three major chronic diseases. *Journal of Clinical Nursing*, (21):2978-92.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2011). *Türkiye’de Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar ve Risk Faktörleri ile Mücadele Politikaları*. Yayın no:809, Ankara
- Wagner, E.H. (2000). The role of patient care teams in chronic disease management. *British Medical Journal*,26;320(7234):569-72.
- Warsi A, Wang PS, LaValley MP, Avorn J, Solomon DH. (2004). Self-management education programs in chronic disease: a systematic review and methodological critique of the literature. *Archives of Internal Medicine*, 9-23;164(15):1641-9. Review.
- World Health Organization (WHO), 2006. Gaining Health. The European Strategy for the Prevention and Control of Noncommunicable Diseases. Regional Committee for Europe. World Health Organisation, Geneva.
- World Health Organization (WHO).(2011). *Global status report on noncommunicable diseases 2010*. World Health Organisation, Geneva.
- Moore, J., McQuestion, M. (2012). The clinical nurse specialist in chronic diseases. *Clinical Nurse Specialist CNS*;26(3):149-63.